

สร้าง สรรค์ สุข: การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนพื้นที่พหุวัฒนธรรม เพื่อสอดรับกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในความปกติใหม่ จังหวัดกาญจนบุรี

สุกานดา ถิ่นฐาน* และอนุชา แพ่งเกษร

คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

*Corresponding author: thinthan_s@su.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการนำทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่มาบูรณาการกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ถ่ายทอดเรื่องราวจากคนในพื้นที่สู่คนนอกพื้นที่ ผู้เขียนได้กล่าวถึงการศึกษาค้นคว้าแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรมให้สอดรับกับการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่แปรเปลี่ยนไปในปัจจุบันจากสถานการณ์การแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในบริบทพื้นที่สงคราม จังหวัดกาญจนบุรี ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์เส้นทางสงคราม มีอัตลักษณ์ของพื้นที่ที่มีความพิเศษเฉพาะตัว ทรัพยากรทางธรรมชาติ และทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า เพื่อให้เกิดความยั่งยืนทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม เพื่อแก้ปัญหาเรื่องนักท่องเที่ยวกระจุกตัวในเมืองท่องเที่ยวสำคัญ ขยะในแหล่งท่องเที่ยว ขาดความรู้ความเข้าใจเชิงลึกในประวัติศาสตร์วัฒนธรรมในพื้นที่ รวมถึงรูปแบบการท่องเที่ยวแบบเดิม ๆ โดยมุ่งเน้นการสร้างคุณค่าทางสังคมพหุวัฒนธรรม วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ต่อยอดความคิดสร้างสรรค์ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรม และสัมผัสประสบการณ์ใหม่ โดยนำเรื่องศิลปะการออกแบบมาสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ดึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่มาบูรณาการให้เกิดความน่าสนใจ ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในพื้นที่ชุมชนมากขึ้น สอดรับกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่ต้องการความเป็นส่วนตัว สถานที่ที่คนไม่พลุกพล่าน และได้ใกล้ชิดธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นในชุมชนมากยิ่งขึ้นจากกิจกรรมเชื่อมโยงระหว่างการเดินทาง ถือเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : 1. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 2. พหุวัฒนธรรม 3. พฤติกรรมนักท่องเที่ยว 4. จังหวัดกาญจนบุรี

Creating well-being: Creative cultural tourism in multicultural areas to correspond with tourist behavior in the new normal in Kanchanaburi province

Sukanda Thinthan* and Anucha Pangkesorn

Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Bangkok 10200, Thailand

**Corresponding author: thinthan_s@su.ac.th*

Abstract

This article points out the importance of integrating local cultural resources with creative tourism activities to promote cross-cultural learning and narrate local and traditional stories to outside travelers. This article also discusses the study and research on the theories and concepts related to the design of multicultural tourism activities in line with the changes in tourist behavior due to the COVID-19 pandemic in the war zones of Kanchanaburi province. The province has ethnic and cultural diversity, a history of military routes, a unique area identity, natural resources, and valuable cultural resources. The activities are designed to establish social, economic, and environmental sustainability and to solve the problems of overtourism in some popular tourist sites, the increased amount of garbage, and the lack of extensive understanding of local cultural history. The designed tourism activities also focus on creating values on multicultural societies, ways of life, history, and indigenous knowledge; and extending creativity so that visitors can share and learn about cultures and gain new experiences. By bringing art and design to create intriguing tourism activities that integrate the cultural identity of the region, it will attract a great number of tourists who are looking for privacy and a quiet and peaceful natural tourist destination. Moreover, creative tourism will help build more trust in the community which is the key to developing sustainable tourism.

Keywords: 1. Creative tourism 2. Multicultural 3. Tourist behavior 4. Kanchanaburi province

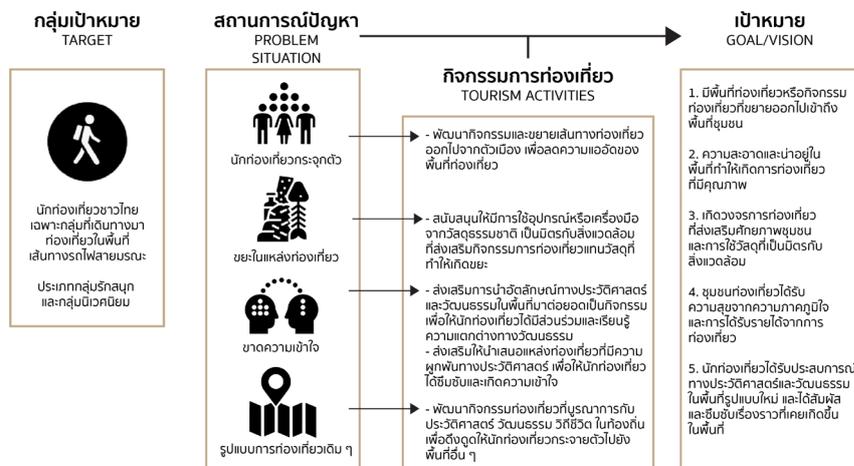
บทนำ

จังหวัดกาญจนบุรี มีทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม จึงมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ระดับสูง และมีความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ปัญหาที่พบในบริบทการท่องเที่ยวจังหวัดกาญจนบุรี ในปัจจุบัน พบว่า นักท่องเที่ยวกระจุกตัวในเมืองท่องเที่ยวสำคัญ มีชยะในแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมาก เช่น ทุ่งพลาสติก ขวดน้ำ และขาดความรู้ความเข้าใจเชิงลึกในประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมในพื้นที่ รวมถึงรูปแบบการท่องเที่ยวแบบเดิม ๆ

แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่ง ได้แก่ เส้นทางสงคราม มหาเอเชียบูรพา หรือสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อกองทัพญี่ปุ่น เลือกจังหวัดกาญจนบุรีเป็นพื้นที่สร้างทางรถไฟเพื่อตัดผ่าน ไปยังประเทศพม่า ทำให้จังหวัดกาญจนบุรีเป็นที่รู้จักทั่วโลก และเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามา ในพื้นที่ รวมทั้งมีหน้าที่เป็นเมืองหน้าด่านสมัยอยุธยาในช่วง สงครามไทย-พม่า เนื่องจากเป็นเมืองติดขอบชายแดน ทำให้เกิดการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ถูกกีดกันจากรัฐพม่า เข้ามาอาศัยอยู่ตามแนวเขาและกระจายตัวอยู่เป็นกลุ่มในพื้นที่ จังหวัดกาญจนบุรี

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอก โดยเฉพาะการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ทำให้นักท่องเที่ยว หันมาให้ความสำคัญกับประเด็นด้านสุขภาพมากขึ้น และ ต้องการรูปแบบการท่องเที่ยวที่จะช่วยให้รู้สึกผ่อนคลาย ทั้งร่างกายและจิตใจ (body and soul) หลังจากต้องเผชิญกับการใช้ชีวิตแบบ New normal ส่งผลต่อพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ที่เปลี่ยนไปอย่างแน่นอน

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นทางเลือกหนึ่งที่เป็น โอกาสของพื้นที่ที่จะนำทุนทรัพยากรและความพร้อมมาใช้ ในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการ ของนักท่องเที่ยวและศักยภาพทางด้านพื้นที่เมื่อสิ้นสุด สถานการณ์โควิด-19 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Choe, & O' Regan (2020) นักท่องเที่ยวจะเริ่มหันมาท่องเที่ยว ภายในประเทศของตนเอง และให้ความสนใจและคุ้นเคยกับ กิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบที่เรียกว่า “Cocoon Tourism” หมายถึง รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ที่อยู่ในพื้นที่เดียวกันที่มีระยะไม่ไกลจากที่พัก ที่นักท่องเที่ยว จะเดินทางไปยังสถานที่ที่ใช้เวลาในการเดินทางไม่นาน มากนัก (Economics Tourism and Sports Division, 2021) อยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมและวิถีธรรมชาติที่สอดคล้องกับ วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น และมีความสวยงามทาง สุนทรียศาสตร์ ความโดดเด่นทางวัฒนธรรม และคุณค่าทาง ประวัติศาสตร์ โดยมุ่งเน้นการสร้างคุณค่าทางสังคม พหุวัฒนธรรม วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญา ท้องถิ่น ต่อยอดความคิดสร้างสรรค์ผ่านกิจกรรมการ ท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ วัฒนธรรม และสัมผัสประสบการณ์ใหม่ โดยนำเรื่องศิลปะ การออกแบบมาสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ดึง อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่มาบูรณาการให้เกิด ความน่าสนใจ ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในพื้นที่ชุมชน มากขึ้น นำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังแสดง ในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการคิดนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (ที่มา : Sukanda Thinthan)

พื้นที่ประวัติศาสตร์

ในบทความนี้จะกล่าวถึงพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรีในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งในแถบเอเชียรวมทั้งประเทศไทยนิยมเรียกว่า “สงครามมหาเอเชียบูรพา” เกิดขึ้นระหว่างปี ค.ศ. 1942-1945 เป็นช่วงที่กองทัพญี่ปุ่นเข้ามามีบทบาททั้งทางการทหาร การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เข้าควบคุมและบริหารจัดการเส้นทางรถไฟสายใต้ของไทย เชื่อมต่อกับเส้นทางรถไฟของมลายูทั้งสายตะวันออกและตะวันตก เพื่อการขยายอำนาจเข้าสู่พม่าและอินเดียที่อยู่ทางด้านตะวันตกของไทยด้วยการสร้างรถไฟทหารสายใหม่ 2 สาย เชื่อมแยกไป คือ เส้นทางรถไฟสายชุมพร-กระบือ (หรือทางรถไฟสายคอคอดกระ) และเส้นทางรถไฟสายไทย-พม่า ที่ตัดเส้นทางผ่านกาญจนบุรีเข้าสู่พม่าไปยังเมืองทันมีอุซายัต (Kiattisahakul, 2002: 47-101) มีแรงงานคนทั้งหมดเกือบ 3 แสนคน ทั้งทหารเชลยศึก (ทหารอังกฤษ ออสเตรเลีย ฮอลันดา และอเมริกัน) ทหารญี่ปุ่น และกรรมกรในพื้นที่เร่งสร้างทางรถไฟ ใช้เวลาประมาณ 1 ปีเศษ เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นป่าภูเขา แม่น้ำ จึงมีความลำบากในการเดินทาง และการขนส่งสัมภาระ เสบียง อาหาร เกิดการขาดแคลนอาหาร ทำให้เหล่าเชลยศึก แรงงานเจ็บป่วยและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ต่อมาจึงขนานนามทางรถไฟสายนี้ใหม่ว่า “ทางรถไฟสายมรณะ” (Yoshikawa, 1995: 372-375)

เช่นเดียวกับมิติทางสังคมในพื้นที่ที่เส้นทางรถไฟที่ตัดผ่านในอำเภอทองผาภูมิ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ทางกองทัพญี่ปุ่นได้ตั้งสถานีที่อยู่ในบริเวณเดียวกันกับที่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เช่น กะเหรี่ยง ขมุ ในอำเภอสังขละบุรี พบว่า ชุมชนชาวกะเหรี่ยงเริ่มเป็นที่รู้จักกับภายนอกในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ที่ทหารญี่ปุ่นได้เข้ามาสร้างทางรถไฟ ในปี ค.ศ. 1942 จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ชื่อสถานีนี้ตั้งอยู่ที่ราบหุบเขาแม่น้ำรันตี ก่อนที่แม่น้ำจะไหลผ่านช่องเขามาบรรจบกับแม่น้ำของกาเลีย และบีคลี่ ที่ตำแหน่งที่เรียกว่า สามสบ หรือสามประสบ (ในอดีตเรียกสามสบ) ตั้งอยู่ที่อำเภอสังขละบุรี เคยเป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยงนี้เถะ ซึ่งเป็นจุดรวมพลของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในแถบนั้น สถานีรถไฟจึงตั้งชื่อตามชื่อหมู่บ้านของชาวกะเหรี่ยง ซึ่งทำให้ทราบว่ามีหมู่บ้านกะเหรี่ยงนี้มีมาก่อนที่จะสร้างทางรถไฟสายมรณะ (Yoshikawa, 1995) และจากข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์คนในพื้นที่เส้นทางรถไฟ บริเวณอำเภอทองผาภูมิ สืบเนื่องจากในอดีตการเดินทางจากเมืองกาญจนบุรีไปยังเมืองท่าขนุนหรือทองผาภูมิ จะใช้แม่น้ำแควน้อยเป็นเส้นทาง

ในการเดินทางเป็นหลัก การเข้ามาของทหารญี่ปุ่น ทำให้เกิดการติดต่อกับภายนอกเกิดขึ้น อีกทั้งยังเกิดการจ้างงานของทหารญี่ปุ่น ที่ใช้ช่างของชาวบ้านไปลากไม้หมอนเพื่อสร้างทางรถไฟ อีกทั้งที่ตำบลท่าขนุน อำเภอทองผาภูมิ คุณรอยพิมพ์ สุทธิบานเย็น (Suttibanyen, Interview, 2021) ผู้มีเชื้อสายไทยกับกลุ่มชาติพันธุ์ขมุ บุตรสาวของบุคคลซึ่งเคยค้าขายผลไม้กับทหารญี่ปุ่นและเหล่าเชลยศึกในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ถ่ายทอดเรื่องราวความเชื่อมโยงมิติทางสังคมดังนี้

“ในช่วงที่กองทัพญี่ปุ่นเข้ามาสร้างทางรถไฟ บริเวณวัดท่าขนุนหรือสถานีท่าขนุน เส้นทางรถไฟในสมัยนั้นตัดผ่านทางหลังบ้านดิฉันหรือหลังเขาเจดีย์ศรี ในสมัยนั้นจะมีกลุ่มชาติพันธุ์ขมุอาศัยอยู่ หมู่บ้านดิฉันเป็นขมุทั้งหมด แม่และบรรพบุรุษของดิฉันเป็นคนขมุ แต่พ่อของดิฉันเป็นคนไทย ญาติพี่น้องจะเป็นขมุดั้งเดิม มีมอญอาศัยอยู่บ้าง ซึ่งกลุ่มขมุไม่ใช่พม่าเป็นอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งเลย ที่พูดคนละภาษากันเลย เช่น เปอะหม่า ที่แปลว่า กินข้าว ใช้ภาษาแทนตัวเองว่า โ๊ะะ, โ๊ะะอำเนิง แปลว่า ฉันไม่รู้, โ๊ะะจะหาน แปลว่า ฉันจะตายแล้ว (เป็นคำอุทาน) ซึ่งดิฉันเข้าใจว่าขมุอยู่ในทองผาภูมิมาก่อนช่วงการเกิดสงครามตั้งแต่รุ่นยายฉันซึ่งปัจจุบันไม่ค่อยมีคนขมุเท่าไรนัก เหลือเป็นคนไทยทั้งหมด เพราะกลุ่มชาติพันธุ์มาสร้างครอบครัวยกกับคนไทย กิจกรรมทางวัฒนธรรม ช่วงปีใหม่ก็จะมีจัดงาน ม้ง แม้ว บริเวณบนเขาของบ้านทุ่งนางครวญ บ้านชะอี บ้านภูเตย

บริเวณวัดท่าขนุนที่เป็นสถานีรถไฟ เมื่อก่อนมีความเจริญมากที่สุดในอำเภอ มีสถานีตำรวจ มีโรงเรียน วัด อยู่บริเวณนี้ แล้วก็ที่หมู่บ้านนี้แม่เคยเล่าให้ฟัง สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ยายจะซุดหลุมเอาไว้ เวลาเครื่องบินมาทิ้งระเบิด คนในหมู่บ้านก็จะมาหลบระเบิดในหลุมด้วยกัน ซึ่งปัจจุบันฝั่งบ้านดิฉันก็ยังมีวัฒนธรรมเดิม ๆ อยู่ เช่น ในช่วงปีใหม่ ทางหมู่บ้านก็จะทำบุญบ้านกัน เขาเรียกทำบุญกลางบ้าน รวมตัวกันอยู่กลางถนนในหมู่บ้าน ยังมีวิถีชีวิตเดิม ๆ อยู่ มีอะไรก็แบ่งปันกันกับเพื่อนบ้าน เช่น แกง 1 หม้อ ก็จะทำแบ่งกันในสมัยที่แม่ฉันยังอยู่ที่ทำแบบนี้

ในช่วงที่ทหารญี่ปุ่นเข้ามาสร้างทางรถไฟ แม่ของดิฉันก็จะขายผลไม้ พวกส้ม ส้มโอ แม่จะมีต้นหนึ่งที่เรียกว่า ส้มโอญี่ปุ่น เพราะญี่ปุ่นชอบมาก และพวกมะพร้าว กล้วย เอาไปขายให้คนญี่ปุ่นบริเวณทางรถไฟ พอเวลารถไฟวิ่งมาถึงหลังเขา รถไฟจะหยุด ณ สถานีรถไฟวัดท่าขนุน ก็จะลงมาซื้อของกัน และกลุ่มแรงงานส่วนใหญ่จะเป็นพวกมลายู เขาจะเรียกแขกมลายู เขาจะมาในสวนส้มโอเพื่อหาผลไม้กิน และแม่ดิฉัน

ก็ดื่มเหล้าขาย เหล้าเถื่อน ขายให้พวกแรงงาน พวกเชลยศึกที่ไม่มีที่นอน บางคนก็มาขอนอนที่ได้ทุนของชาวบ้านในหมู่บ้านหนึ่งในนั้นก็มีบ้านของยายไกร ยายไกรก็เป็นคนขมุ สามียายไกรชื่อลูซุเป็นคนมอญที่หนีสงครามพม่ามา ซึ่งสามียายไกรก็ขี่ช้างไปรับจ้างชนไม้ให้ทหารญี่ปุ่นในสมัยนั้น ซึ่งตอนนั้นบ้านของยายไกร ได้บูรณะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวชุมชน

ชื่อบ้านหลบภัยเชลยศึก ให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาดูสถานที่ที่เชลยศึกเข้ามาพัก ซึ่งก็เริ่มมีกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งไทย ญี่ปุ่น ชาวต่างชาติ ที่สนใจเรื่องสงครามโลกครั้งที่ 2 เข้ามาท่องเที่ยวชมร่องรอยเส้นทางรถไฟในสงครามมหาเอเชียบูรพามากขึ้น” (Suttibanyen, Interview, 2021) ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ร่องรอยเส้นทางรถไฟในสงครามมหาเอเชียบูรพา วัดท่าขุ่น อำเภอทองผาภูมิ (ที่มา : Sukanda Thinthan)

พื้นที่พหุวัฒนธรรม

ลักษณะกายภาพของจังหวัดกาญจนบุรี เป็นพื้นที่ชายแดนภาคตะวันตกประกอบไปด้วยป่าไม้และภูเขากว่าร้อยละ 60 ตามแนวเทือกเขาตะนาวศรีและเทือกเขาถนนธงชัย มีกลุ่มชาติพันธุ์อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อหลบหนีจากภัยของสงครามและการรุกรานจากภายนอกทั้งสิ้น ทั้งฝั่งประเทศพม่าและฝั่งประเทศลาว ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จากการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยก่อนการเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาพบว่าพื้นที่ทางตอนเหนือของจังหวัดกาญจนบุรี มีกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ขมุ ละว้า ข่า และสตูด อยู่อาศัยในพื้นที่บริเวณนี้ตั้งแต่อดีต (Premphund, Popangpum, Popangpum, Prasertsanit, Piang-ngok, & Sapantupong, 2017)

จังหวัดกาญจนบุรีมีหลายชุมชนหลายภาษา (multilingual community) งานวิจัยการสำรวจแผนที่กลุ่มชาติพันธุ์และภาษาในภูมิภาคตะวันตก พบว่า มีการกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงและมอญมีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสังคมไทยได้ง่าย เนื่องจากอพยพมาจากทางใต้ของพม่าหรือหัวเมืองมอญซึ่งเป็นพื้นที่ราบ เมื่อเข้ามาสู่พื้นที่ประเทศไทยจึงเข้ากับคนไทยพื้นราบได้ค่อนข้างง่าย และกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยอย่างค่อยเป็นค่อยไป (Burusphat, Depadung,

Suraratdecha, Ardsamiti, Patpong, & Setapong, 2011) จนทุกวันนี้กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรีมีสภาพเฉกเช่นเดียวกับหมู่บ้านคนไทยโดยสมบูรณ์แทบจะแยกไม่ออก เป็นความต่างในความเหมือนที่เป็นภาพที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ยกตัวอย่าง วัดพุทธเจียน ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี เป็นวัดที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มอยู่ร่วมกับคนไทย โดยเฉพาะชาวมอญที่มีการสร้างพระธาตุอินทร์แขวนหรือ “ใจกัทย” ซึ่งเป็นภาษามอญ หมายถึง เจดีย์เหมือนศีระฤกษ์ หรือเจดีย์ห้าฤกษ์ ตั้งอยู่หลังวัดริมทางรถไฟสายประวัติศาสตร์ ดังภาพที่ 3 และภาพที่ 4

อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (ethnic identity)

พื้นที่ของจังหวัดกาญจนบุรี มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งทางธรรมชาติ ทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม มีกิจกรรมท่องเที่ยวที่หลากหลาย มีศักยภาพการท่องเที่ยวอยู่ในระดับสูงเป็นจังหวัดชายแดนที่มีประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกับการเกิดสงครามและการเดินทางข้ามแดนของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลาย แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) ได้นิยามกลุ่มชาติพันธุ์ไว้ว่า หมายถึง “พวกกลุ่มชนที่มีความเชื่อแบบอัตวิสัยเกี่ยวกับเชื้อสายร่วม ทั้งนี้เนื่องมาจากอุปนิสัยทางกายภาพที่คล้ายคลึงกัน หรือประเพณีที่เหมือนกัน หรือทั้ง 2 ประการ หรือเพราะความทรงจำเกี่ยวกับการถูกปกครอง

โดยอาณานิคม หรือการอพยพย้ายถิ่น” (Weber, 1922: 389) ในทางมานุษยวิทยา มีการนำคำว่า อัตลักษณ์มาใช้กับการศึกษาชาติพันธุ์ จนเกิดเป็นคำว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (ethnic identity) ซึ่งเป็นแนวคิดที่นักมานุษยวิทยาตะวันตกนำมาใช้ในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตาม แนวคิดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ผู้เขียนได้นำมาใช้ในการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตและความสัมพันธ์ทางสังคม

ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงและกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ในบริบทพื้นที่สงครามมหาเอเชียบูรพา จังหวัดกาญจนบุรี เนื่องจากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประชากรจำนวนมาก 3 อันดับแรก รองลงมาจากกลุ่มไทยพื้นราบ และมีความโดดเด่นทางเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ รวมถึงมีส่วนเกี่ยวข้องในเหตุการณ์สงครามมหาเอเชียบูรพา ในปัจจุบันอยู่ร่วมกันด้วยวิถีที่เรียบง่ายท่ามกลางป่าเขาและธรรมชาติ ดังภาพที่ 5 และภาพที่ 6

ภาพที่ 3 พระธาตุอินทร์แขวน วัดพุทะเคียน (ที่มา : Sukanda Thinthan)

ภาพที่ 4 ร่องรอยเส้นทางรถไฟในสงครามมหาเอเชียบูรพา หลังวัดพุทะเคียน อำเภอไทรโยค (ที่มา : Sukanda Thinthan)

การท่องเที่ยวกับวิกฤตการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 หรือโควิด-19 (COVID-19) ที่เกิดขึ้นทั่วโลก นับตั้งแต่เดือนมกราคม ปี ค.ศ. 2020 สร้างผลกระทบเป็นวงกว้าง รวมถึงการท่องเที่ยวทุกตลาด ไม่ว่าจะเป็น Inbound (ชาวต่างชาติเข้ามาเที่ยวเมืองไทย) Outbound (ชาวไทยเดินทางออกไปต่างประเทศ) และการท่องเที่ยวภายในประเทศ สาเหตุสำคัญของการแพร่ระบาดเกิดจากการเคลื่อนย้ายของ

ผู้คนในยุคโลกไร้พรมแดนที่เป็นไปอย่างสะดวกมากขึ้นในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา

จากข้อมูลรายงานวิจัยของธนาคารกรุงศรีอยุธยา ใต้วิเคราะห์เรื่อง ธุรกิจท่องเที่ยวและโรงแรมหลัง COVID-19 พบว่าผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเริ่มปรากฏให้เห็นจากที่นักท่องเที่ยวมีความกังวลที่จะเดินทาง อีกทั้งในภาพรวมบรรยากาศของการท่องเที่ยวก็จะเปลี่ยนไปที่ประชาชนยังไม่ชินกับ ‘New normal’ ที่ส่งผลให้พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน เช่น ต้องการ

ความเป็นส่วนตัว ไกลซ์วัฒนธรรมชาติ ความสะอาด และระยะทางที่ไม่ไกลมากจากที่อยู่อาศัยโดยรถยนต์ส่วนตัว เป็นต้น (Lunkam, & Leingchan, 2021)

บริบทการท่องเที่ยวจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน สถานการณ์เช่นนี้จึงเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่จังหวัดกาญจนบุรีจะต้องทบทวนถึงการรักษาสมดุลในการส่งเสริมการท่องเที่ยวควบคู่กับการรักษาความมั่นคงและ

ความยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งในแง่ปกป้องฐานทุนทางทรัพยากรวัฒนธรรมในพื้นที่ที่เป็นสิ่งที่ต้องสืบสาน อนุรักษ์ไว้เพื่อส่งต่อสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม ความสมบูรณ์ของธรรมชาติ ฯลฯ เพื่อลดความเสี่ยงและสร้างหลักความยั่งยืนให้การท่องเที่ยวจังหวัดกาญจนบุรีสามารถรับมือกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 5 ภาพวิถีชีวิตชาติพันธุ์มอญ สะพานไม้ อำเภอสังขละบุรี (ที่มา : Sukanda Thinthan)

ภาพที่ 6 ภาพวิถีชีวิตชาติพันธุ์กะเหรี่ยง บ้านปลายนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ (ที่มา : Sukanda Thinthan)

กระแสรักสุขภาพ ในวิถีความปกติใหม่

เทรนด์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่องและเพิ่มมากขึ้นหลังจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) หนึ่งในโอกาสของการท่องเที่ยวประเทศไทยที่จะผลักดันวัฒนธรรมผ่านอาหาร และกิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน ได้ใช้ชีวิตผ่อนคลาย

ท่ามกลางธรรมชาติ เพราะเนื่องจากการระบาดของโควิดจะไม่เพียงส่งผลกระทบต่อระยะสั้น แต่จะเปลี่ยนพฤติกรรมนักท่องเที่ยวทั่วโลก เน้นด้านสุขภาพและสุขอนามัยเพิ่มขึ้น เป็นการท่องเที่ยวที่ปลอดภัยหลีกเลี่ยงคนพลุกพล่าน เที่ยวระยะใกล้มากขึ้น นิยมเที่ยวแบบ Niche travel มากกว่า Mass travel แบบเดิม ซึ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายนี้ เรียกว่า

กลุ่ม Green & Community-based tourism โดยเริ่มจากการต่อยอดกิจกรรมที่ไทยมีศักยภาพเดิมอยู่แล้ว ได้แก่ ด้านธรรมชาติหรือวัฒนธรรม ควบคู่กับสร้างกิจกรรมใหม่ ๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวที่ได้สัมผัสชีวิตคนท้องถิ่นที่เพิ่มมูลค่าและแรงจูงใจ พร้อมไปกับขยายกลุ่ม/ความถี่ของการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวทั้งไทย จากแนวโน้มการปรับพฤติกรรมที่นักท่องเที่ยวจะเลือกเดินทางท่องเที่ยวระยะใกล้มากขึ้น โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่นิยมเดินทางด้วยตนเอง

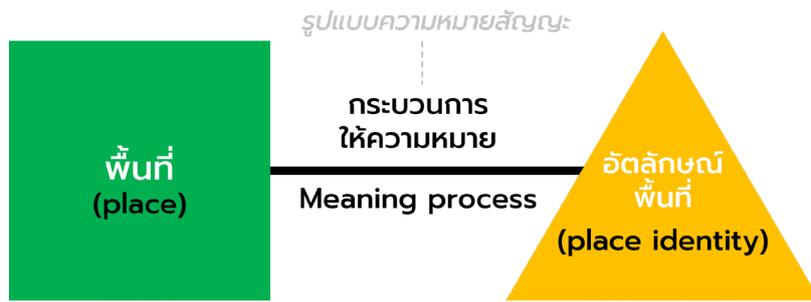
ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ในบทความนี้จะกล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยประเด็นที่ให้ความสำคัญ คือ การให้คุณค่าต่อสิ่งที่เป็นแก่นแท้ทางอัตลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนเจ้าของพื้นที่ การร่วมอนุรักษ์แนวทางการสร้างและดำรงไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าประเพณี และสนับสนุนการสร้างความรู้เข้าใจระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างกันด้วยความอดทนและเปิดใจกว้างในการยอมรับ การคำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ เพื่อนำการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาแก้ไขปัญหาที่พบในบริบทการท่องเที่ยวของจังหวัดกาญจนบุรี ในปัจจุบัน ก่อให้เกิดคำถามเกี่ยวกับการสร้างความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบกับพลวัตการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่หันมาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม การแสวงหา และค้นพบความเป็นแก่นแท้ทางทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในพื้นที่มากขึ้น ในขณะที่การวิจัยค้นคว้าและการปฏิบัติในประเด็นทางด้านสังคม วัฒนธรรม ถือได้ว่ายังมีไม่เพียงพอ ทำให้เกิดการลอกเลียนแบบความคิดและแนวทางปฏิบัติระหว่างกัน และทดแทนด้วยการลงทุนทางด้านสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นในเมืองเพื่อสร้างความแตกต่างและจุดสนใจของแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ ล้วนผลักดันให้เกิดรูปแบบใหม่ของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ต่อยอดออกมาเป็น “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (creative tourism)” และได้รับการยอมรับมากขึ้นในหลายประเทศทั้งในแง่ของความคิด (concept) และการเชื่อมโยงความร่วมมือในการพัฒนาในรูปแบบของเครือข่ายภายใต้การสนับสนุนขององค์กรระหว่างประเทศด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยเฉพาะ อาทิ องค์กรยูเนสโก ในรูปของเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ (The Creative Cities Network) และ The Creative Tourism

Network (CTN) (Economics Tourism and Sports Division, 2020) การศึกษาครั้งนี้จึงเน้นการสร้างประสบการณ์ใหม่ผ่านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยดึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่มาแสดงออกด้านคุณค่าผ่านศิลปะการออกแบบทางรูปธรรมและนามธรรม ดังภาพที่ 7 เช่น ผลิตภัณฑ์จากศักยภาพชุมชน อุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว การสร้างกิจกรรมจากเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ผ่านการได้สัมผัสถึงเรื่องราวในสถานที่นั้นจริง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจ ทั้งด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ที่มีการเชื่อมโยงระหว่างคนในพื้นที่สู่คนนอกพื้นที่ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ส่งผลให้เกิดความรู้ในการพัฒนา รูปแบบกิจกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม ที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอนาคต

ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (creative tourism) เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2542 ศาสตราจารย์เกร็ก ริชาร์ดส และ คริสติน เรมอนด์ (Greg Richards, & Crispin Raymond) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เน้นการสร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยว เกิดขึ้นมาจากแรงบันดาลใจของเรื่องเล่าที่ได้รับจากนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ que เดินทางท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ ประเทศไทย อินโดนีเซีย และออสเตรเลีย ในช่วงปี พ.ศ. 2542-2543 จึงมองว่าน่าจะให้มีชื่อใหม่ที่จะเรียกการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ตนเองได้ท่องเที่ยว ซึ่งประสบการณ์ดังกล่าวนอกจากจะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้ทำความเข้าใจผ่านประสบการณ์ด้วยตนเองแล้ว นักท่องเที่ยวยังสามารถใช้ประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ใหม่มาปรับใช้ในการใช้ชีวิตประจำวันได้อีกด้วย จึงสามารถสรุปนิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง การท่องเที่ยวที่มอบโอกาสให้กับผู้เดินทางในการพัฒนาศักยภาพการสร้างสรรค์ของตน ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริง ที่เป็นไปตามลักษณะเฉพาะของพื้นที่เป้าหมายที่ได้ท่องเที่ยว

ภาพที่ 7 แสดงการให้ความหมายทางอัตลักษณ์พื้นที่ (formation of place identity) (ที่มา : Sukanda Thinthan)

เมื่อศึกษาในบริบทพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย ทางองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หรือที่เรียกว่า อพท. จึงนำหลักพื้นฐานของศาสตราจารย์เกร็ก ริชาร์ดส และ คริสทีน เรมอนด์ ที่สามารถใช้ได้กับการท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบ ที่จำเป็นต้องประกอบด้วยหลักความคิดสร้างสรรค์ (creativity) ที่จะทำให้มีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวทั่วไป ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับความหลากหลายทางอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ โดยใช้แนวคิด The 3S Principles ประกอบด้วย

1) เรื่องราวเรื่องเล่า (storytelling) 2) สัมผัสและอารมณ์ (senses) และ 3) เสน่ห์ที่น่าหลงใหล (sophistication)

1. เรื่องราวเรื่องเล่า (storytelling)
การออกแบบเรียบเรียงเนื้อหาเพื่อนำเสนอต่อนักท่องเที่ยว โดยนำพื้นฐานทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้มาจากการลงพื้นที่ และได้สำรวจ สัมผัสอัตลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่น จากการศึกษาข้างต้น จึงได้นำเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เส้นทางรถไฟเป็นหลักในการเล่าเรื่องผนวกกับองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมวิถีการใช้ชีวิตของคนในพื้นที่ ภายใต้แนวคิด “สร้าง สรรค์ สุข” ประกอบด้วย

1.1 สร้าง: ประวัติศาสตร์ สร้าง วิธี

“พื้นที่ชายขอบ เส้นทางสงคราม เคยเกิดเหตุการณ์ที่สำคัญมากมาย การเดินทาง อพยพ ที่พกพาความเชื่อและความหวังติดตัวมา ประวัติศาสตร์ที่ถูกจารึกไว้มีเพียงความโศกเศร้านั้น ยังมีมิติด้านที่สวยงาม : สุขจากสงคราม มิตรภาพต่างเชื้อชาติ ต่างชาติพันธุ์ ในพื้นที่แห่งนี้ล้วนผสมผสานวัฒนธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูลตามวิถีชีวิตบนผืนป่า ภูเขา และแม่น้ำ เรื่องราวประวัติศาสตร์จากวันนั้นได้สร้างตัวตน อัตลักษณ์ วิถีชีวิตของคนในพื้นที่ได้อย่างมีความกลมกลืน”

1.2 สรรค์: รังสรรค์ หลากหลาย วัฒนธรรม

“วิถีชีวิตเรียบง่ายบนผืนป่า ภูเขา แม่น้ำ แห่งนี้ ถูกหล่อเลี้ยงด้วยหลากหลายชาติพันธุ์ หลากหลายวัฒนธรรม หลากหลาย ธรรมชาติพืชพรรณ ผักปลา ข้าวหอม เครื่องแกง สมุนไพร ผลไม้ ที่อุดมสมบูรณ์ ส่งเสริมสุขภาพอย่างพอดี และพอเพียง ไม่ว่าเชื้อชาติไหน ชาติพันธุ์อะไร ต่างก็มีความเชื่อ การเคารพธรรมชาติ ครอบครั บ้าน ที่เหมือนกัน ร่วมสืบสาน ประเพณีที่เกี่ยวกับการส่งผลบุญเพื่อไปสวรรค์หรือหมายถึง ห่วงเวลา ความสบายทางใจ”

1.3 สุข: สัมผัส สุข สราญ

“หลากหลายทางประวัติศาสตร์หลายวัฒนธรรมชาติพันธุ์ บนผืนป่าแห่งนี้ จะรังสรรค์ สรรค์สร้าง บ้านดินสุข สราญใจ ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสทุกประสบการณ์ผ่านกาลเวลาจากความโหดร้าย เศร้าสลด ผันเปลี่ยนเป็นความสุข สุขทั้งทางกายและทางใจ เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ที่มากกว่าการได้มาพักผ่อนผสมผสานระหว่างการใช้ชีวิตที่สมดุลและการใช้ชีวิตที่สมดุล”

2. สัมผัสและอารมณ์ (senses)

การออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างสรรค์ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่หรือเรื่องราว เรื่องเล่า (storytelling) เพื่อสร้างการรับรู้ของนักท่องเที่ยวให้รู้สึกคล้อยตามและเข้าใจจากการที่ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 (สุนทรียภาพ) คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส อย่างครบถ้วน จากปัญหาที่พบสู่การสร้างสรรค์กิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อให้ได้ประสบการณ์ที่แปลกใหม่ โดยแบ่งองค์ประกอบด้านอัตลักษณ์ให้สอดคล้องกับความสามารถในการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ดังภาพที่ 8

3. เสน่ห์ที่น่าหลงใหล (sophistication)

การออกแบบที่สามารถกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์

และได้สุนทรีย์ภาพ สามารถสร้างแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์
สิ่งใหม่ ทั้งผู้มาเยือนและเจ้าบ้าน ให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ของ
พื้นที่ที่ไม่เหมือนใคร สร้างการจดจำในทางที่ดี จนทำให้

นักท่องเที่ยวที่ได้สัมผัสแล้วประทับใจจนเกิดการบอกต่อ
ที่สามารถส่งผลให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวสร้างสรรค์อย่าง
ยั่งยืน

ภาพที่ 8 ประสบการณ์การท่องเที่ยวผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 (ที่มา : Sukanda Thinthan)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลบริบทการท่องเที่ยวจังหวัด
กาญจนบุรีในภาพรวม ทำให้พบว่าพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว
มีความแตกต่างกันในแต่ละช่วงอายุ และวัตถุประสงค์
การท่องเที่ยว แต่มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปหลังสถานการณ์
การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19)
โดยนำศิลปะการออกแบบมาสร้างสรรค์จากทุนทางทรัพยากร
ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรีที่เป็นแหล่งไม้ไผ่ที่อุดมสมบูรณ์
ที่สุดในประเทศไทย และด้วยวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ที่มี
ความสัมพันธ์กับไม้ไผ่ในวิถีชีวิต การเลือกใช้ชีวิตไม่ไผ่
เป็นวัสดุหลักที่ใช้ในการสร้างสรรค์อุปกรณ์ ผลิตภัณฑ์หรือ
ของที่ระลึก ที่ประกอบร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งได้
จากการเปรียบเทียบภาพสะท้อนวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์
ที่มีการใช้อุปกรณ์เพื่อประกอบวิถีเกษตรกรรมจากสิ่งประดิษฐ์
งานหัตถกรรมจากไม้ไผ่ เพื่อช่วยให้เกิดภาพบรรยากาศ
ความกลมกลืนและให้นักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างได้สัมผัสถึง
พื้นผิว การทดลองใช้งาน การได้ลงมือทำจริงในสถานการณ์
ที่ใกล้เคียงกัน เช่น การนั่งเรือไปรับประทานอาหารที่หาดทราย
ที่เขลียงเคียงลงมาอาบน้ำ พักกลางวันในบริเวณกลาง
เส้นทางที่แม่น้ำไหลในตอนกลางวันผ่านการนำเสนออาหาร
ชาติพันธุ์ในรูปแบบเป็นข้าวห่อจากวัสดุธรรมชาติ หรือ
การได้สัมผัสวิถีชีวิตจากการใช้งานในวิถีการเกษตร ผ่าน

การออกแบบอุปกรณ์ตะกร้าใส่ต้นข้าว ดอกไม้สำหรับไหว้พระ
ที่ตบใจทศพรพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต
ของคนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และ
วัฒนธรรมที่แตกต่างด้วยตนเอง

ดังนั้น การกล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ใน
บทความนี้จะหมายถึง การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และ
การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมควบคู่กันไป ในคำที่ใช้เรียกว่า
“การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้อง คือ
พฤติกรรม อัตลักษณ์ และประวัติศาสตร์ ในบริบทพื้นที่
ที่ได้รับการส่งต่อวัฒนธรรมจากการเกิดสงคราม เพื่อเป็น
กลยุทธ์สู่การเติบโตอย่างทั่วถึงคนในพื้นที่และเป็นการนำเสนอ
คุณค่าพิเศษทางอัตลักษณ์วัฒนธรรมในรูปแบบการท่องเที่ยว
เชิงสร้างสรรค์ ในบริบทการท่องเที่ยวจังหวัดกาญจนบุรี

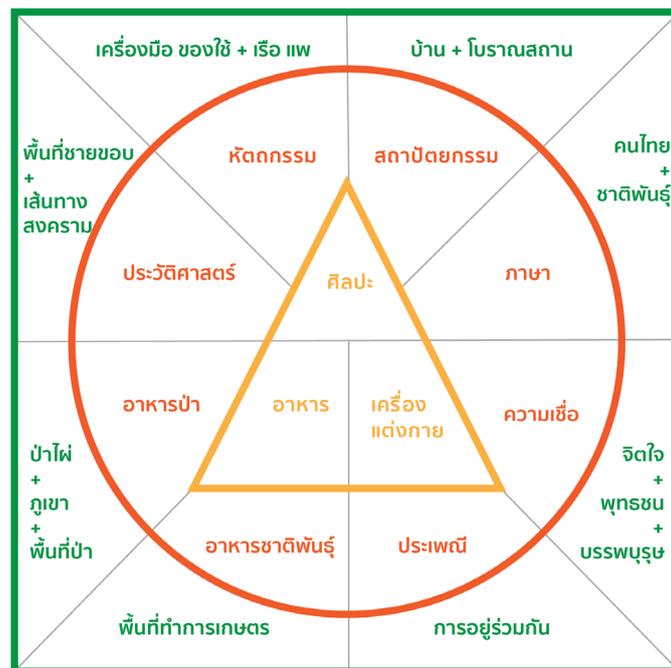
บทสรุป

จะเห็นว่าจังหวัดกาญจนบุรี มีความพิเศษและโดดเด่น
อย่างมาก โดยเฉพาะเป็นพื้นที่เส้นทางสงครามนับครั้งไม่ถ้วน
และสงครามที่ทำให้จังหวัดกาญจนบุรีเป็นที่รู้จักทั่วโลกนั้น
ก็คือ สงครามมหาเอเชียบูรพา หรือสงครามโลกครั้งที่ 2
สิ่งที่หลงเหลือจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 75 ปีแล้ว ที่เส้นทาง
รถไฟสายนี้ได้เป็นเส้นทางรถไฟสายประวัติศาสตร์ ทุกสถานที่

ที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของสงครามล้วนเต็มไปด้วยความทรงจำที่มีหลากหลายอารมณ์ความรู้สึก และมีมุมมองที่แตกต่างกันระหว่างคนในพื้นที่และคนในสงคราม อาจจะเรียกได้ว่าเป็นความขัดแย้งในความกลมกลืน

ด้านประวัติศาสตร์และมุมมองด้านพหุวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากสงคราม ทำให้พื้นที่จังหวัดกาญจนบุรีมีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพหนีจากภัยสงครามก่อนการเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา ผู้เขียนสัมผัสได้ถึงความพิเศษในบริบทพื้นที่สงครามมหาเอเชียบูรพานี้ และได้พบข้อมูลว่าญี่ปุ่นได้มีความปรารถนาที่จะนำเอาโครงสร้างพื้นฐานทางวัฒนธรรมของญี่ปุ่นมาจัดตั้งเป็น “New East Asian Culture” ซึ่งในทางปฏิบัติหมายถึง “Japan East Asian Culture” ซึ่งเป็นแนวความคิดที่เน้นความสูงส่งทางวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่นนับเป็นปัจจัยในอีกประการหนึ่ง (Kiattisahakul, 2010: 117-137) ซึ่งมีส่วนผลักดันต่อการขยายกองทัพญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา ทั้งนี้เพราะทัศนคติของชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่มองชาวพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งถูกปกครองโดยอาณานิคมตะวันตกว่าเป็นกลุ่มคนที่ขาดการขัดเกลาทางวัฒนธรรม (Goodman,

1991: 99) ดังนั้น การเข้ามายึดครองเอเชียของกองทัพญี่ปุ่นจึงไม่ได้ต้องการที่จะยึดครองทรัพยากรธรรมชาติ แต่เป็นภารกิจของญี่ปุ่นที่ต้องการลบล้างอิทธิพลของตะวันตกออกไปจากเอเชีย และจะสถาปนามหาเอเชียบูรพาโดยมีญี่ปุ่นเป็นผู้นำทั้งทางด้านจริยธรรมและวัฒนธรรมเอเชีย ซึ่งเป็นมุมมองทางสังคมและวัฒนธรรมภายในสังคมญี่ปุ่นและให้ความสำคัญกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเอเชียที่มีความเฉพาะตัว (asiancentric history) การส่งต่อวัฒนธรรมจากการเกิดสงครามได้มีความกลืนกลายสู่คนในพื้นที่ เกิดการบูรณาการทางวัฒนธรรมของทั้ง 2 ฝ่ายขึ้นจนกลายเป็นอัตลักษณ์ที่น่าสนใจ ดังจะเห็นได้ว่าคนในพื้นที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากหลายปัจจัย เช่น กีฬา อาหาร ภาษา เป็นต้น นอกจากมุมมองของความโหดร้ายและความเสียหายที่เกิดขึ้นในสงคราม จึงเป็นที่มาของข้อค้นพบ “ความกลมกลืน” (harmony) ที่อยู่ภายใต้การศึกษาครั้งนี้ โดยแบ่งลักษณะทางทุนวัฒนธรรมเป็น 3 ลักษณะ คือ พื้นที่ คน อัตลักษณ์ มาสร้างสรรคกิจกรรมให้เกิดความเชื่อมโยงซึ่งกันผ่านเรื่องราวอดีต-ปัจจุบัน ดังภาพที่ 9

□ พื้นที่วิจัย: เส้นทางรถไฟสายมรณะ จ.กาญจนบุรี ○ คนในพื้นที่: วิถีชีวิต △ อัตลักษณ์: ศิลปะ-อาหาร เครื่องแต่งกาย

ภาพที่ 9 ทุนทางวัฒนธรรมในบริบทพื้นที่สงคราม จังหวัดกาญจนบุรี (ที่มา : Sukanda Thinthan)

ผู้เขียนเห็นว่าในการศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไม่จำเป็นต้องใช้กรอบแนวคิดการท่องเที่ยวในมิติเดียวเสมอไป สามารถประยุกต์และบูรณาการกับมิติศาสตร์ด้านอื่น ๆ อันประกอบไปด้วยหลักการสำคัญ คือ 1) “พื้นที่” (รูปสี่เหลี่ยม) หมายถึง บริบทของพื้นที่จากเส้นทางสงครามมหาเอเชียบูรพาสู่พื้นที่พหุวัฒนธรรมในปัจจุบันได้แปรเปลี่ยนจากภาพความลำบากสู่ภาพความสุขสมดุลง่าย ๆ อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน อากาศที่บริสุทธิ์ 2) “คน” (รูปวงกลม) หมายถึง คนหลากหลายชาติพันธุ์ จากการอพยพพระหว่างการเกิดสงครามในประวัติศาสตร์ ความแตกต่างของภาษา ความเชื่อ ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตความเรียบง่าย และการอยู่ร่วมกันในพื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยวัตถุดิบธรรมชาติ นำมาสร้างที่อยู่อาศัยอาชีพ ตลอดจนอาหารการกิน 3) “อัตลักษณ์” (รูปสามเหลี่ยม) หมายถึง ศิลปะ อาหาร และเครื่องแต่งกาย ที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงของคนในพื้นที่ที่มีความหลากหลาย สามารถสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดเส้นทางการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมระหว่างการเดินทาง โดยได้รับประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้สัมผัส ลิ้มรส ทุกประสาทสัมผัส ผ่านวัฒนธรรมทางอาหารชาติพันธุ์ เช่น ขนมสะเปรี้ยว (ภาษามอญ) หรือขนมทองโย๊ะ (ภาษากะเหรี่ยง) ที่ล้วนทำมาจากวัตถุดิบธรรมชาติ เป็นต้น เพื่อเป็นกลยุทธ์สู่การเติบโตอย่างทั่วถึงของคนในพื้นที่ และเป็นการสืบสาน ส่งต่อ สร้างสรรค์ คุณค่าพิเศษทางวัฒนธรรม ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในลักษณะเฉพาะกลุ่มที่สอดคล้องกับความต้องการและพฤติกรรมที่แปรเปลี่ยนไปตามสถานการณ์อย่างกระแสนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพหลังเกิดวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มาแบ่งปันให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสโดยรวมศาสตร์และศิลป์แขนงต่าง ๆ ในบริบทพื้นที่นำนักท่องเที่ยวเข้าสู่มิติของประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เกิดความสุขกาย สุขใจ เป็นความสุขที่ถูกส่งต่อมาจากความเป็นอยู่ที่ดีของคนในพื้นที่สู่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมามีส่วนร่วม ได้เรียนรู้ รับรู้ถึงประสบการณ์ที่ดีได้อย่างอิมเมอร์สชัน

References

Burusphat, Somsong, Depadung, Sujaritlak, Suraratdecha, Sumittra, Ardsamiti, Narong, Patpong, Pattama, & Setapong, Pichet. (2011). Ethno-linguistic maps of the western region of Thailand (แผนที่กลุ่มชาติพันธุ์

และภาษาในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย). *Journal of Language and Culture*, 30(2): 83-114.

Choe, J., & O' Regan, M. (2020). Faith manifest: Spiritual and mindfulness tourism in Chiang Mai, Thailand. *Religions*, 11(4): 177.

Economics Tourism and Sports Division, Ministry of Tourism & Sports. (2020). *Tourism Economic Review: Culture + Creative Tourism Thailand Tourism Situation Q4/2019* (รายงานสภาวะเศรษฐกิจการท่องเที่ยว: Culture + Creative Tourism ท่องเที่ยวสร้างสรรค์ สถานการณ์การท่องเที่ยวของประเทศไทย ไตรมาส 4/2562). [Online]. Retrieved August 15, 2021 from [https://www.mots.go.th/download/TourismEconomicReport/3-1TourismEconomicIssue3\(April-June63\).pdf](https://www.mots.go.th/download/TourismEconomicReport/3-1TourismEconomicIssue3(April-June63).pdf)

Economics Tourism and Sports Division, Ministry of Tourism & Sports. (2021). *Tourism Economic Review: Mind, Body, Soul* (รายงานสภาวะเศรษฐกิจการท่องเที่ยว: จิตใจ ร่างกาย จิตวิญญาณ). [Online]. Retrieved August 15, 2021 from https://www.mots.go.th/download/article/article_20210521170904.pdf?fbclid=IwAR0_4I_k1ploNOdj-N6UNPMg4InO96Q9U_zZ2htsPU_QimPW-bY7HloKYz4k

Goodman, G. K. (1991). *Japanese Cultural Policies in Southeast Asia During World War 2*. New York: St. Martin's Press.

Kiattisahakul, Puengthip. (2002). An analysis of discourses and memorials of the Great East-Asian War: Looking back at the death railway (วาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา: ความทรงจำผ่านทางรถไฟสายมรณะ). *Journal of Letters, Chulalongkorn University*, 31(2): 47-101.

Kiattisahakul, Puengthip. (2010). Thais' way of life during the Greater East Asia War: From the perspective of the Japanese Army's Control of Thailand's southern railways (ชีวิตราษฎรไทยสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา: มุมมองผ่านการเข้ามาควบคุมทางรถไฟสายใต้ของกองทัพญี่ปุ่น). *Silpakorn University Journal*, 30(1): 117-137.

Lunkam, Puttachard, & Leingchan, Rachot. (2021). **Tourism and Hotel Business After COVID-19 (ธุรกิจท่องเที่ยวและโรงแรมหลัง COVID-19)**. Krungsri Research: Research Intelligence. [Online]. Retrieved August 15, 2021 from https://www.krungsri.com/getmedia/ab21638a-4089-4bb4-bb8a-62ba89d2c7da/RI_Future

Premphund, Forn, Popangpum, Jakkrit, Popangpum, Supanee, Prasertsanit, Jurairat, Piang-ngok, Wichian, & Sapantupong, Saengkhae. (2017). **Karen Wisdom Kanchanaburi (ภูมิปัญญากะเหรี่ยงกาญจนบุรี)**. Kanchanaburi: Council of Arts and Culture of Kanchanaburi Rajabhat University.

Weber, M. (1922). **Economy and Society**. Los Angeles: University of California Press.

Yoshikawa, T. (1995). **Thai-Burma Railway During the Greater East Asian War (ทางรถไฟสายไทย-พม่าในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา)** (A. Fungtammasan, T. Rattanapaisarn, & M. Miyamoto, Trans.). Bangkok: Amarin Printing and Publishing. (Original work published 1994).

Interview

Suttibanyen, Roipim, Committee of the Tha Khanun district Cultural Council. Interview, July 13, 2021.